

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Рэктар універсітэта

 Н.У.Карчэўская

12.01.2026

Рэгістрацыйны № ВД-6/26-4/эвуч.

**РАСШЫФРОЎКА, АРАНЖЫРОЎКА І АПРАЦОЎКА
НАРОДНАЙ ПЕСЕНІ**

Вучэбная праграма
установы адукацыі па вучэбнай дысцыпліне
для спецыяльнасцяў:
6-05-0215-08 Мастацтва народных спеваў
прафілізацыя: сольнае выканальніцтва
6-05-0215-09 Харавая творчасць
прафілізацыя: харавая музыка народная

Вучэбная праграма складзена на аснове адукацыйных стандартаў вышэйшай адукацыі па спецыяльнасцях 6-05-0215-08 Мастацтва народных спеваў, прафілізацыя: сольнае выканальніцтва; 6-05-0215-09 Харавая творчасць, прафілізацыя: харавая музыка народная, зацверджаных пастановай Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь ад 21 жніўня 2023 года № 270, навучальнага плана БДУКМ па спецыяльнасцям.

СКЛАДАЛЬНІК:

У.К.Зяневіч, прафесар кафедры народна-песеннай творчасці і фальклору ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», дацэнт.

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

Т.М.Цыбульская, загадчык кафедры спеваў ўстановы адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі»;

А.А.Нячай, загадчык кафедры харавой музыкі ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт.

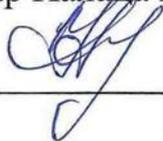
РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

кафедрай народна-песеннай творчасці і фальклору ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» (пратакол № 4 ад 01.12.2025);

прэзідыумам навукова-метадычнага савета ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» (пратакол № 2 ад 20.12.2025).

УЗГОДНЕНА

Дырэктар Палаца культуры Мінскага трактарнага завода

Н.В.Кользун

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбная дысцыпліна «Расшыфроўка, аранжыроўка і апрацоўка народнай песні» займае значнае месца ў сістэме спецыяльных вучэбных дысцыплін, якія маюць непасрэднае дачыненне да работы з народным песенным матэрыялам, забяспечвае напрацоўку неабходных творчых прафесійных навыкаў для стварэння вучэбнага і канцэртнага рэпертуару спявака-выканаўцы беларускіх народных песень. Вучэбная дысцыпліна «Расшыфроўка, аранжыроўка і апрацоўка народнай песні» з’яўляецца асновай для далейшай працы студэнта падчас праходжання вучэбных дысцыплін «Харавы клас» і «Выканальніцкае майстэрства».

Вучэбная дысцыпліна «Расшыфроўка, аранжыроўка і апрацоўка народнай песні» звязана з такімі вучэбнымі дысцыплінамі як: «Харавы клас», «Выканальніцкае майстэрства», «Харавая аранжыроўка», «Асновы камп’ютарнай аранжыроўкі» і інш.

Вывучэнне вучэбнай дысцыпліны «Расшыфроўка, аранжыроўка і апрацоўка народнай песні» забяспечвае фарміраванне спецыялізаванай кампетэнцыі: валодаць метадамі збору і фіксацыі традыцыйнай народнай песні, ведамі і ўменнямі расшыфроўкі, аранжыроўкі і апрацоўкі народнай песні для рознага складу народнага зору, яе апрацоўкі ў розных стылях.

Мэта вучэбнай дысцыпліны – фарміраванне сістэмы ведаў і навыкаў у галіне народнай традыцыйнай музычнай культуры, грунтоўнае авалоданне базавымі тэарэтычнымі ведамі і практычнымі навыкамі расшыфроўкі, аранжыроўкі і апрацоўкі народных песень, развіццё творчых здольнасцей студэнта ў працэсе адбору, аналізу, расшыфроўкі, натацыі і апрацоўкі ўзораў народнапесеннай творчасці і на гэтай аснове падрыхтоўка высокапрафесійнага музыканта-фалькларыста, выканаўцы народнай песні.

Дасягненне пастаўленай мэты вызначае *задачы* вучэбнай дысцыпліны:

- выявіць спецыфіку расшыфроўкі, аранжыроўкі і апрацоўкі як спецыфічнай інтэграванай формы вывучэння музычнага фальклору ў кантэксте традыцыйнай народнай культуры;

- засвоіць выпрацаваныя ў айчынай і замежнай тэорыі і практыцы метады даследавання народнай музыкі;

- авалодаць навыкамі, сучаснымі формамі і прыёмамі расшыфроўкі, аранжыроўкі і апрацоўкі народных песень як сольнай, так і ансамблевай выканальніцкай традыцыі: твораў манадыянага тыпу музычнага мыслення; поліфанічнага стылю народных спеваў; песенных узораў рознай ступені цяжкасці;

– засвоіць знакавую лексіку, спецыяльныя тэрміны і абазначэнні як з арсеналу саміх выканаўцаў-захавальнікаў традыцыі, так і з навуковага апарату этнамузыкалогіі;

– умець выкарыстоўваць на практыцы атрыманыя веды і навыкі як для этнамузыкалагічнай працы (навуковая, навукова-метадычная і навукова-практычная дзейнасць па збіранні музычнага фальклору), так і для практычнай мастацкай творчасці (сольнае выканальніцтва, кіраўніцтва, або работа ў мастацкім калектыве);

– авалодаць асновамі комплекснага аналізу музычнага і паэтычнага тэкстаў народных песень;

– набыць навыкі аналітычнай працы з харавой партытурай;

У выніку вывучэння вучэбнай дысцыпліны студэнт павінен **ведаць**:

– рэальнае гучанне беларускай народнай песні і традыцыйнай народнай музыкі;

– заканамернасці народнай песнятворчасці;

– інтанацыйна-меладычныя, ладавыя, метрарытмічныя і структурныя асаблівасці народнай песні;

– сродкі мастацкай выразнасці песеннага фальклору;

– спецыфічныя прыёмы выканальніцтва;

– жанры беларускага песеннага фальклору;

– рэгіянальныя асаблівасці песенных стыляў Беларусі, іх праявы;

– тэарэтычныя падставы натацыі, аранжыроўкі і апрацоўкі народнай песні;

– гістарычныя этапы станаўлення і развіцця фалькларыстычнай натацыі і яе сучасны стан;

– прынцыпы і прыёмы расшыфроўкі, аранжыроўкі і апрацоўкі беларускіх народных песень;

– гістарычныя этапы станаўлення жанру апрацоўкі беларускіх народных песень і яе сучасны стан;

– тэхнічныя і выразныя магчымасці выканальніцкіх груп рознага складу;

– мастацкае прызначэнне шматстайных тэхналагічных прыёмаў харавой аранжыроўкі і апрацоўкі;

– заканамернасці харавога мыслення;

– спецыяльную літаратуру.

валодаць:

– умоўныя абазначэнні транскрыпцыі народнай песні;

– прынцыпы, метады і прыёмы аранжыроўкі і апрацоўкі народнай песні;

– нормамі і правіламі запісу харавых партытур.

умець:

- вызначыць жанр, форму, стыль народнай песні;
- расшыфраваць узоры народнапесеннай творчасці рознай ступені цяжкасці;
- дакладна занатаваць расшыфраваныя фалькларыстычныя матэрыялы;
- афармляць натацыю згодна з патрабаваннямі;
- карыстацца метраномам, секундамерам;
- будаваць вакальна-харавую форму ва ўзаемасувязі з драматургіяй музычнага твора;
- аб'ектыўна ацэньваць тэхнічныя і выканальніцкія характарыстыкі музычных твораў для розных вакальна-харавых складаў;
- свабодна разбірацца ў спецыфічных асаблівасцях запісу партытуры, у агульнапрынятых умоўных сістэмах выкладу;
- аналізаваць характэрныя сродкі і прыёмы выкладу партытуры, уласцівыя таму ці іншаму гістарычнаму стылю;
- вызначыць жанр, форму, стыль народнай песні;
- аранжыраваць ўзоры народных песень для рознага выканальніцкага складу;
- дакладна занатаваць аранжыраваныя фалькларыстычныя матэрыялы;
- афармляць партытуру згодна з патрабаваннямі;
- граматычна карыстацца інфармацыйнымі крыніцамі для атрымання неабходнай прафесійнай інфармацыі.

У рамках адукацыйнага працэсу па вучэбнай дысцыпліне студэнт павінен не толькі набыць тэарэтычныя і практычныя веды, уменні і навыкі па спецыяльнасці, але і развіваць свой каштоўнасна-асобасны, духоўны патэнцыял, сфарміраваць якасці патрыёта і грамадзяніна, гатовага да актыўнага ўдзелу ў эканамічным, вытворчым, сацыяльна-культурным жыцці краіны.

У адпаведнасці з вучэбным планам на вывучэнне вучэбнай дысцыпліны «Расшыфроўка, аранжыроўка і апрацоўка народнай песні» на дзённай форме навучання усяго адведзена 174 гадзіны, з якіх 64 – аўдыторныя (індывідуальныя) заняткі ў 4-6 семестрах. На завочнай форме навучання усяго адведзена – 68 гадзін, з якіх 10 – аўдыторныя (індывідуальныя) заняткі ў 5-6 семестрах.

Для завочнай скарачанай формы атрымання адукацыі прадугледжана самастойнае вывучэнне наступных тэм:

Расшыфроўка народнай песні.

Раздзел I. Расшыфроўка і транскрыпцыя народных песень.

Тэма 1. Расшыфроўка і транскрыпцыя (натацыя) народных песень: гістарычныя этапы, практычныя праблемы, сучасны стан.

Тэма 2. Агульны характар гучання народнай песні, спецыфіка народнапесенных выканальніцкіх прыёмаў і спосабы іх абазначэння.

Тэма 7. Форма і кампазіцыйныя структуры.

Раздзел II. Музычны літаратурны аналіз народных песень. Усе тэмы.

Аранжыроўка і апрацоўка народнай песні.

Раздзел III. Тэарэтычныя аспекты аранжыроўкі і апрацоўкі народнай песні. Усе тэмы.

Раздзел IV. Практычная аранжыроўка і апрацоўка.

Тэма 21. Планаванне працэсу аранжыроўкі і апрацоўкі народнай песні.

Тэма 22. Спецыфіка працы з рознымі зыходнымі фалькларыстычнымі матэрыяламі.

Тэма 24. Віды вакальна-харавых перакладанняў.

Тэма 27. Аналіз выніку працэса аранжыроўкі.

Тэма 28. Тэхнічныя сродкі аранжыроўкі беларускіх народных песень.

Рэкамендаваная форма бягучай атэстацыі – практычнае заданне, заданні па расшыфроўцы. Рэкамендаваная форма прамежкавай атэстацыі – залік, экзамен.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛА

РАСШЫФРОЎКА НАРОДНАЙ ПЕСЕНІ

Раздзел I. Расшыфроўка і транскрыпцыя народных песень

Уводзіны

Вучэбная дысцыпліна «Расшыфроўка, аранжыроўка і апрацоўка народнай песні» у сістэме падрыхтоўкі сучаснага спецыяліста ва ўстановах адукацыі культуры і мастацтваў. Месца вучэбнай дысцыпліны «Расшыфроўка, аранжыроўка і апрацоўка народнай песні» у вучэбным, навукова-даследчым і мастацка-творчым комплексе адукацыйнай дзейнасці. Сувязь вучэбнай дысцыпліны з іншымі вучэбнымі дысцыплінамі. Роля і значэнне вучэбнай дысцыпліны ў прафесійным станаўленні спецыяліста ў галіне культуры і мастацтваў. Прадмет, мэта і задачы вучэбнай дысцыпліны.

Тэма 1. Расшыфроўка і транскрыпцыя (натацыя) народных песень: гістарычныя этапы, практычныя праблемы, сучасны стан

Працэс усведамлення неабходнасці дакладнага навуковага нотнага запісу напеваў народных песень. Слыхавы запіс народнай песні і “кампазітарскі” перыяд натацыі музычнага фальклору. Слыхавыя натацыі О.Кольберга, Л.Кубы, Г.Дзютша, С.Ляпунова ў працэсе навуковых экспедыцый. Перыяд гуказапісу (фонаграфічнага і магнітафоннага) народнай музыкі і праблема расшыфроўкі дакументальных аўдыязапісаў. Станаўленне метадаў запісу і навуковага аналізу музычна-стылявых асаблівасцей народнай песні: працы Я.Э.Лінёвай, А.Л.Маслава, М.А.Янчука, Ф.М.Калесы, А.М.Лістападава, Б.Бартака, З.Кодаі. Дэталізаваныя натацыі (расшыфроўкі) у “транскрыпцыйны” перыяд. Перыяд “аналітычнай” натацыі народнай музыкі. Складова-рытмічны аналіз як адзін з асноўных метадаў сучаснай фалькларыстыкі. Сінтаксічнае ранжыраванне. Сучасны або постаналітычны перыяд расшыфроўкі народнай музыкі. Інтэграцыйная натацыя як вынік комплекснага культуралагічнага аналізу фальклорнага твора. Функцыі фалькларыстычнай натацыі. Акустычная і псіхалагічная адзнака гукарадоў у працах Альберта Эліса і Карла Штумпфа.

Тэма 2. Агульны характар гучання народнай песні, спецыфіка народнапесенных выканальніцкіх прыёмаў і спосабы іх абазначэння

Вызначэнне і канфігурацыя нотнай сістэмы ў залежнасці ад агульнай фактуры і характару гучання народнай песні.

Характэрныя манеры гукаўтварэння: галосныя спевы, гарлавыя спевы, мікст. Суадносіны галасоў, фактурна-рэгістравыя асаблівасці мясцовых,

альбо рэгіянальных традыцый. Сувязь з функцыянальнай сістэмай. Засваенне знакавай семантыкі (умоўныя абазначэнні ў фалькларыстычнай натацыі).

Запіс дадатковых фанем, якія ўтвараюцца ў працэсе агалоскі і на фаршлагавых гуках.

Увага да паўз. Фіксацыя нетэматычных паўз. Абазначэнне неінтанаванага тэксту напрыканцы меладычных фраз. Спосаб і сіла гуканадачы і дынамічная нюансіроўка ў расшыфроўцы народнай песні. Артыкуляцыйныя штрыхі і віды нотных галовак. Спосабы фіксацыі і запісу прад'іктаў, скідвання гуку, вібрата, глісанда, уздрыгвання голасу. Адна-, двух-, трох-, чатырох- і болей радковыя нотныя сістэмы. Спосабы натацыі багата вар'іраваных напеваў, паўтораў.

Дадатковыя (петытныя) сістэмы для нотнага запісу дэталізаваных расшыфровак песень з арнаментаванымі напевамі. Разгорнутая натацыя і абагуленая натацыя. Крытэрыі – зручнасць чытання расшыфроўкі.

Тэма 3. Фіксацыя асаблівасцей гукавышыннасці народнай песні.

Вызначэнне апорных і неапорных тонаў

Нетэмпераванасць інтанавання ў народнай песні. Флуктуацыя гукавога строю народнай песні. Вышынна вызначанае і вышынна неакрэсленае інтанаванне. Спосабы адлюстравання ў нотным запісе вышынна нявызначанага гучання (спецыяльныя нотныя галоўкі, фіксацыя толькі рытмічнага боку гучання). Гукавышыжныя ключы для фалькларыстычнай транскрыпцыі. Запіс песні ў яе рэальным гучанні. Распаўсюджаныя спосабы абазначэння актаўнай транспазіцыі ў скрыпічным ключы. Праблема транспанавання фальклорных узораў (заходнееўрапейская “транспануючая” і айчынная “вышынна-арыгінальная” традыцыі нотнага запісу фальклорнага гучання). Стандарт натацыі спецыфічных для народнага выканальніцтва выразных прыёмаў: глісандзіравання (спадаючыя глісанда, узыходзячыя глісанда, глісандападобныя злучэнні гукаў); уздрыгвання гуку, скідвання гуку, рэгістравых і тэмбравых асаблівасцей выканання. Камертон як інструмент для вызначэння гукавышыннасці.

Тэма 4. Пазначэнні ладавай арганізацыі народнай песні

ў фалькларыстычнай транскрыпцыі

Ладавая (прасторавая) арганізацыя народнай песні і альтэрацыйныя знакі ў фалькларыстычнай натацыі. Месцазнаходжанне і спосабы размяшчэння знакаў альтэрацыі (па меры іх узнікнення). Знакі пры ключы і знакі перад самой нотай. Залежнасць спосабу фіксацыі знакаў альтэрацыі ад характару ладавай арганізацыі народнай песні (танальная неакрэсленасць, ладатанальная вызначанасць). Гукавышынная пераменнасць тону. Спосабы

абазначэння арыгінальнай вышыні гучання. Фалькларыстычная фіксацыя мікраальтэрацыйнай гукавышыннасці ў народнай песні. Раўнамерна-тэмпераваны строй. Нетэмпераваны строй як форма існавання (выканання) народнай музыкі. Знакі фіксацыі мікраінтэрвалаў (агульнараспаўсюджаныя сістэмы мікраінтанацыйных абазначэнняў). Вертыкальныя суадносіны галасоў (інтэрвальная вертыкаль) у традыцыйнай народнай песні. Ладавыя функцыі і гарманічнае ядро. Разгортванне акордавага ядра. Гарманічная (акордавая паслядоўнасць) структура ў народнай песні як вынік разгортвання гарманічнага ядра. Прынцыповыя адрозненні паміж разгортваннем гарманічнага ядра песні і гарманізацыяй.

Тэма 5. Вызначэнне і фіксацыя тэмпу, рытмічных структур, метра

Часавая арганізацыя народнай песні. Адчуванне тэмпу. Вызначэнне пульсуючай долі і выбар адпаведнай рытмічнай адзінкі. Методыкі вызначэння асноўнай рытмічнай адзінкі як адзінкі моўна-музычнай. Хронаметраванне мелодыі і вызначэнне тэмпу па секундамеры і метраноме. Віды змянення тэмпу. Знакавая сімволіка метрарытмічных формул. Паняцце рытмічнай формулы як вершаванай адзінкі (дзялімыя і непадзельныя формулы). Рытмічная групоўка ў вакальнай музыцы. Рытмічныя фігуры ў народнай песні (трыёлі, квінтолі, геміёльныя суадносіны, полірытмічныя ўтварэнні). Меладычная арнаментыка як частка меладычнай лініі (мелізмы). Спосабы рытмічнага афармлення нотнага тэксту: падрабязны (натацыя ўсіх рытмічных элементаў), абагулены (вылучэнне асноўнага рытмічнага “каркасу”). Знакавая фіксацыя рытмічных нюансаў (павелічэнне або памяншэнне працягласці рытмічнай долі (ферматы без кропкі)). Ферматы з паказальнікамі лічбавых долей, ферматы з петытнымі нотамаі. Міжстрофныя паўзы і віды іх нотнай фіксацыі. Выяўленне метрычнай структуры ў народнай песні. Метрычнае перадакцэнтнае тактаванне. Знакі рытмічнай акцэнтацыі. Асаблівасці пазначэння тактавых памераў у фалькларыстычных натацыях. Натацыя пераменных памераў пры сістэматычных метрах. Нерэгулярныя метры. Прынцып аднароднасці асноўнай метрычнай долі. Натацыя складанасастаўных тактавых памераў. Умоўная тактавая лінія як умоўная мяжа рытмічных блокаў. Пазаметрычнае тактаванне. Сінтаксічнае тактаванне і раздзяляльная тактавая рыса. Апокопа і яе пазначэнні ў нотным тэксце.

Тэма 6. Суадносіны напеву і паэтычнага тэксту. Падтэкстоўка

Арганічнае адзінства напеву і паэтычнага тэксту ў народнай песні.

Спалучэнне сэнсавага блока тэкст – напеў. Вычляненне вербальнага і ўласна музычнага кампанентаў. Адлюстраванне ў натацыі кампазіцыйнай пабудовы напеву; ягоная марфалагічная і сінтаксічная разметка (умоўнае тактаванне). Паслядоўнае ўзнаўленне мясцовых, дыялектных асаблівасцей вымаўлення слоў у народнай песні. Перадача асноўных асаблівасцей дыялектнай фанетыкі, лексікі і сінтаксісу. Рэдукцыя і агалоска зычных. Паднотны тэкст (адлюстраванне стылявых норм вымаўлення слова, якое спяваецца) і агульны тэкст (адлюстраванне вербальна-семантычнага боку песні, яе асноўнага зместу). Адступленні ад правілаў арфаграфіі пры запісе паднотнага тэксту (пераносы літар, знакі пунктуацыі, абрывы слоў). Вылучэнне формулы слогавага рытму. Складарытмічныя схемы.

Тэма 7. Форма і кампазіцыйныя структуры

Формы выканання народнай песні: манадыяная (сольная), антыфонная, ансамблевая, харавая. Сувязь музычнай пабудовы напеваў народнай песні з асаблівасцямі пабудовы яе паэтычнага тэксту. Пэрыядычнасць (паўтаральнасць) і кантраснасць як прынцып і першааснова народнапесеннай формы. Аднарадковыя, або нестрафічныя напевы. Музычная страфа. Страфічныя напевы. Рэфрэн як важны формаўтваральны элемент песеннай формы. Варыянтнасць як неад’емная ўласцівасць фальклору і ўмова існавання народнай песні. Народная песня як сістэма семантычна і стылістычна родных варыянтаў, якія характарызуюць яе выканальніцкі дынамізм. Варыяцыйная форма. Яе структура. Страфічная варыянтнасць як важнейшы паказчык імправізацыйнага характару выканання народнай песні. Парная меладычная паўтаральнасць. Сіметрычная форма – асіметрычная форма. Тырадная форма.

Тэма 8. Асноўныя прынцыпы графічнага афармлення натацыі

Стандартная форма (фармат) натацыі. Пашпартызацыя песні.

Графічнае афармленне расшыфроўкі народнай песні. Умоўныя абазначэнні і агульнапрынятыя скарачэнні. Запіс лексічных і асноўных фанетычных асаблівасцей мясцовага дыялекту:

- афармленне вокладак, тытульных лістоў;
- партытурныя сістэмы, акалады, наменклатура інструментаў, тактавыя рысы;
- тэмповыя, метрычныя, дынамічныя абазначэнні, арыенціры і вольты;
- запіс штыляў, паўз, ліг, кропак, акцэнтаў;
- знакі альтэрацыі, ключы, ферматы, мелізмы, трыёлі і інш.;
- асаблівасці запісу нотнага тэксту для народных інструментаў.

Раздзел II. Музыкальны і літаратурны аналіз народных песень

Тэма 9. Мелайнтанацыйныя асаблівасці беларускай народнай песні

Мелодыя і інтанацыя. Вызначэнне мелодыі. Структурнае чляненне мелодыі. Жанравыя прыкметы мелодыі ў народнай песні. Інтанацыя. Вызначэнні інтанацыі. Інтанацыя як працэс і як гукавое ўвасабленне эмацыянальнага стану і мастацкага зместу музыкі. Разуменне своеасаблівасці музычнай інтанацыі ў народнай песні і незвядзенне яе да нотнага запісу. Тып інтанавання і стыль інтанавання. Інтанаванне як манера гуказдабывання. Інтанаванне як формаўтваральны і стылеўтваральны фактар. Мелайнтанацыйныя асаблівасці беларускай народнай песні. Асаблівасці гукавядзення. Характэрныя папеўкі ў беларускім песенным фальклоры. Напевы абагуленыя (тыпавыя) і індывідуалізаваныя. Формульныя напевы.

Тэма 10. Музыка-рытмічныя асаблівасці беларускай народнай песні

Музыка-часовае мысленне народнага выканаўцы. Кароткія і доўгія працягласці. Двайковая і трайковая сістэмы злічэння. Музыка-складовы рытм як унутраная адзінка вымярэння часу песні ў фальклоры. Складовы час. Складовая музыка-рытмічная формула і яе вызначэнне. Формулы складовага рытму. Суадносіны рытмічнай структуры напева і рытмікі паэтычнага тэксту. Рытмічная структура напеваў песень ранняга гісторыка-стылявога пласта (каляндарна-абрадавыя і сямейна-абрадавыя песні). Рытмічная арганізацыя пазаабрадавых лірычных песень позняй традыцыі. Асноўныя рытмічныя фігурацыі. Пераважныя рытмічныя структуры. Унутрыскладовы распеў. Метр і памер песні. Музыкальная форма песні. Тактавая структура. Тактаванне цэзурных і сегментаваных напеваў. Часавікі. Драбненне. Падсумаванне. Адсутнасць музыкальнага часу паміж строфамі народнай песні.

Тэма 11. Лады і ладавая арганізацыя беларускай народнай песні

Паняцце ладу як іманентнай (унутрана ўласцівай) структуры музыкальна-паэтычнага тэксту народнай песні. Лад як катэгорыя музыкальнага мыслення ў фальклоры. Нетэмпераванасць традыцыйнага музыкальнага слыху. Флуктуацыя гукавога ладу народнай песні. Гукарадная мабільнасць. Паняцце гукарада ў народнай музыцы. Лад і гукавы аб'ём, або амбітус шкалы народнай песні. Варыянтнасць гукарада ў народнай песні. Ладавая кампазіцыя, ці сістэма ладавых апор. Архаічны нетэмпераваны тып музыкальнага мыслення. Ангемітонныя гукарады: трыхорд у кварце (трытонікі), тэтрахорд у квінце (тэтрэтонікі), пентатоніка, гексахорд. Канцавы тон і праблема выяўлення ладу народнай песні. Танальна-гарманічнае мысленне ў песнях позняга фарміравання. Дыятоніка.

Тэма 12. Сродкі музычнай выразнасці

Разуменне неабходнасці комплекснага аналізу сродкаў мастацкай выразнасці народнай песні на ўсіх узроўнях апісання фальклорна-этнаграфічнага тэксту. Шматзначнасць выразных сродкаў у музычным фальклоры. Сродкі мелодыка-кампазіцыйныя і ладарытмічныя. Тэмбр як увасабленне гукаідэалу ў кожнай этнічнай культуры. Тэмбр як жанрава-дыферэнцыруючая прыкмета. Тэмбральныя і рэгісравыя сродкі. Ансамблевыя сродкі. Аздабленні. Імпровізацыйныя прыёмы.

Тэма 13. Выканальніцкія манеры спеваў

Асэнсаванне спецыфікі выканальніцкіх традыцый у залежнасці ад спецыфікі функцыянавання народнай песні ў грамадстве.

Моўная аснова выканальніцкіх традыцый. Рэгіянальная дыферэнцыяцыя народнай песні. Рэгіянальныя і мясцовыя моўныя дыялекты і манеры спеваў. Моўна-фанетычныя асаблівасці і спецыфіка гуку. Слоўнік моўных дыялектаў Беларусі.

Тэмбрава-рэгісравыя асаблівасці і спецыфіка мужчынскага і жаночага спеву. Грудная і галаўная манера спеваў. Мікст. “Парадаксальнае” фразіраванне як выканальніцкі прыём і характэрная стылявая прыкмета. Дыхальныя паўзы і нелагічная цэзура.

Тэма 14. Фактура народнай песні

Паняцце фактуры народнай песні як сукупнасці прыёмаў падачы музычнага матэрыялу, пабудовы музычнай тканіны. Драматургія народнай песні і музычная фактура як узаемазвязаныя сродкі музычнай выразнасці. Асаблівасці дзялення галасоў у спеўным гурце і кампаненты (элементы) фактуры народнай песні. Функцыянальны падзел галасоў у народным ансамблі: мелодыя, басуючыя галасы, падгалосак (падводка), гармонія. Фактура як стылявая прыкмета песні. Асноўныя прынцыпы фактурнай арганізацыі традыцыйных песень. Тыпы народнапесеннай фактуры: меладычная (манадыйная і поліфанічная), унісонна-гетэрафонныя спевы, бурдонныя формы шматгалосся, шматгалосыя спевы з падводкай, гамафонна-гарманічная фактура. Несінхронныя формы шматгалосся (антыфоннае выкананне песень, шматгалоссе беларускай “бараны”). Віды народнапесеннай фактуры: полірытмія, поліметрыя. Характарыстыка элементаў фактуры. Мелодыя як галоўны элемент фактуры народнай песні. Прыёмы выкладання мелодыі ў народнай песні: аднагалоссе, дыяфонія, падваенні. Падгалосак імітатыўны і кантрапунктуючы. Псіхалагічныя аспекты фарміравання народнага ансамбля.

Тэма 15. Жанрава-стылявыя асаблівасці народнай песні

Жанры беларускай народнай песні. Жанравая дыферэнцыяцыя песень па функцыі, змесце і паэтыцы. Гендарныя і ўзроставыя характарыстыкі жанру. Стылявыя асаблівасці народнай песні. Стылявое дзяленне на галасавыя функцыі. Ладагарманічная структура песні ў святле яе стылявой прыналежнасці. Стылявая прыналежнасць музычных прыёмаў выканаўцаў. Стылявое дзяленне па гаворках. Форма выканання народнай песні (індывідуальная, калектыўная).

Тэма 16. Паэтыка беларускага песеннага фальклору

Народнапесенная паэзія. Адрозненне паэзіі ад прозы. Верш як паэтычная адзінка. Народнапесенны верш. Чысты верш. Музычная строфіка. Вершаваны радок.

Тыпы і формы вершаскладання. Тыпы верша ў фальклору і ў тэорыі літаратуры. Меладычная, квантытатыўная, квалітатыўная формы вершаскладання. Стапа.

Тры тыпы народнага вершаскладання. Сілабічны або цэзурны верш. Складовая група. Падсумаванне складовай групы. Семантыка складовай групы. Цэзура і яе пазначэнне ў паэтычным тэксце. Роўнаскладовы верш і верш рознага складовага аб'ёму. Часавік.

Танічны або акцэнтны верш. Рытмічная адзінка (сегмент) у танічным вершы. Структура танічнага верша (пачатковы сегмент; сярэдзінны сегмент; заключны сегмент). Віды акцэнтнага (танічнага) народнага верша: двухударны з дактылічнай формулай заканчэння; двухударны з харэічнай формулай заканчэння.

Сілаба-танічны (стопны) народны верш і яго ўвасабленне. Наяўнасць стапы, рыфмаванасці і цэзуры як прыкмета народнага сілаба-танічнага верша.

Родавыя і жанравыя асаблівасці паэтычнага тэксту. Роды і жанры ў народнапесенным вершы. Эпас. Эпічныя жанры. Лірыка. Лірычныя жанры. Ліра-эпічныя жанры ў фальклору. Жанравае дзяленне народных песень.

Сюжэт і кампазіцыйная структура верша. Тыповы сюжэт. Асноўныя кампазіцыйныя прыёмы (апавяданне, апісанне, паступеннае звужэнне вобразаў) і інш.

Сродкі мастацкай выразнасці ў фальклору. Алегорыя. Сімволіка народнай песні. Тропіка ў народнапесенным вершы: метафара, метанімія, сінекдаха, эпітэт, гіпербала, літота, іронія.

Суадносіны: паэтычная страфа і мелафрафа. Музычная страфа і куплет. Куплетная і куплетна-варыяцыйная формы. Формула верша. Формула напева. Суадносіны формулы верша з формулай напева.

Рытмаскладовая формула верша. Азначэнне рытмаскладовай формулы верша. Прынцыпы і правілы, неабходныя для складання рытмаскладовай формулы верша.

Дыялектныя асаблівасці паэтычнага тэксту. Асаблівасці дыялекту ў народнапесенным вершы. Дзяленне мовы на прыслоўі і гаворкі. Гаворка і манера спеву выканаўцы. Дыялектныя словы. Дыялектныя формы слоў. Лексічныя і асноўныя фанетычныя асаблівасці мясцовага дыялекту.

АРАНЖЫРОЎКА І АПРАЦОЎКА НАРОДНАЙ ПЕСНІ

Раздзел III. Тэарэтычныя аспекты аранжыроўкі і апрацоўкі народнай песні

Тэма 17. Харавая аранжыроўка і апрацоўка

Аранжыроўка, як від творчай дзейнасці музыканта. Аранжыроўка народных песень як разнавіднасць дзейнасці музыканта-аранжыроўшчыка, якая мае свае спецыфічныя асаблівасці, абумоўленыя іманентнай прыродай народнай песні і выканальніцкага складу, для якога аранжыроўка прызначана. Дысцыпліна "Расшыфроўка, аранжыроўка і апрацоўка беларускіх народных песень" у кантэксце працы з фальклорнымі матэрыяламі.

Прафесійныя паняцці і тэрміналогія. Вызначэнне паняцця "аранжыроўка" і аб'ём яго зместу. Аранжыроўка як пераасэнсаванне ці пераафармленне музычнага матэрыялу ў межах пазнавальнасці арыгінала. Аранжыроўкі як мастацтва аформлення музычнай думкі.

Аспекты аранжыровачнай працы (тэарэтычны, мастацка-эстэтычны, аналітычны, тэхналагічны, выканальніцкі).

Віды аранжыровачнай працы з музычным фальклорным матэрыялам. Тыпы харавой аранжыроўкі. (аранжыроўка, пераклад, апрацоўка, гарманізацыя, інструментоўка, аркестроўка, парафраза, транскрыпцыя, адаптацыя, рэдакцыя). Аранжыроўка і апрацоўка народнай песні.

Праца з даведкавай і спецыялізаванай літаратурай.

Тэма 18. Мэтавы аранжыровачна-драматургічны аналіз народных песень і аналіз вакальна-харавога твора

Мэтавы аранжыровачна-драматургічны аналіз беларускай народнай песні як метадалагічная падстава і навукова-тэарэтычная база дзейнасці аранжыроўшчыка. Тыпы аналізу, яго план і мэтанакіраванасць. Метады аналізу фальклорнага твора і вакальна-харавой партытуры.

Вобразна-сэнсавы аналіз фальклорнай крыніцы як прадумова фармавання задумы і практычнай рэалізацыі аранжыроўкі. Элементы вобразна-сэнсавога аналізу: жанр песні; фактурнае рашэнне; асаблівасці

гарманізацыі; асаблівасці меладычнага разгортвання; пытанні метра, рытму, тэмпу; магчымасці імітавання ў хару гучання народных музычных інструментаў. Аналіз жанру песні, рэгіёна, выканальніцкага стылю, выразных сродкаў.

Аранжыровачна-драматургічны аналіз. Разуменне музычнай драматургіі. Анарат аранжыроўшчыка, які ўжываецца для пабудовы формы, з пункту гледжання драматургічнага развіцця.

Выяўленне асаблівасцяў і ўласцівасцяў функцыянавання мастацка-музычнага тэксту, кантэксту і інтэртэксту, неабходных для глыбокага і цэласнага чытання фальклорнага твора і далейшай працы па яго аранжыроўцы.

Цесныя ўзаемадзеянні асноўных элементаў музычнага сачынення: жанру; тэмпу; танальнага плану; тэматызму, тэсітуры; фразіроўкі; артыкуляцыі; громкаснай дынамікі; фактуры. Роля галоўных выразных сродкаў ўзору, які аранжыруецца, ў кантэксце асобага поля музычных падзей і музычных персанажаў. Выяўленне і разуменне сукупнасці гэтых падзей, сістэмнае ўвасабленне іх у працэсе працы над аранжоўкай.

Аналітычная праца з вакальна-харавой партытурай, яе значэнне ў дзейнасці аранжыроўшчыка. Паняцце пра харавую партытуру, яе віды. Харавая партытура і асноўныя харавыя партыі: правілы афармлення; выбар выканальніцкага складу; вызначэнне танальнасці. Спецыяльныя партытурныя пазначэнні і правілы іх запісу (акалады, ключы, выканальніцкія ўказанні, пазначэнні скарачэнняў, запіс *divisi*, і інш.). Правілы і нормы падтэкстоўкі.

Тэарэтычныя асновы фармавання харавой партытуры. Тэмбравыя, тэхнічныя і дынамічныя якасці, характарыстыкі і магчымасці выканальніцкага складу, для якога нішацца аранжыроўка. Дыяпазоны: агульны гукавышыны і працоўны (найболей зручны і прыдатны для рашэння мастацка-тэхнічных і творчых задач і атрымання патрабаванага выніку).

Вызначэнне музычна-драматургічных функцый харавых партый у агульнай харавой гучнасці. Выканальніцкая функцыя харавой партыі ў хоры і ансамблі. Прынцыпы пабудовы вакальна-харавой драматургіі. Тэхніка злучэння ў гучанні розных галасоў і інструментаў для пабудовы музычнай драматургіі.

Мастацка-выканальніцкія асаблівасці музычных інструментаў (тэарэтычныя звесткі і ўнутрана-слыхавыя ўяўленні аб гучанні: тэмбрава-дынамічныя, тэсітурна-рэгістравыя і тэхнічныя магчымасці кожнага інструмента). Спецыфіка ўжывання музычных народных інструментаў у залежнасці ад жанру песні і складу хору ці ансамбля. Інструменты традыцыйнага народнага інструментальнага складу (народныя капэлы) і

сучасны музычны інструментар. Паняцце пра розныя спосабы гуказдабывання ў спевах і музычных інструментах (імітацыя інструментаў голасам і наадварот).

Чытанне і аналіз ўжо наяўных гатовых партытур, годных у мастацкім плане і цікавых у плане аранжоўкі для навочнасці.

Тэма 19. Паняцце “голос” і функцыі галасоў ў народных песнях

Паняцці “голос” і “харавая партыя”. Функцыі “галасоў” і харавых партый (меладычныя, гарманічныя, кантрапунктныя, драматургічныя), разуменне іх для выканання ўсіх відаў аранжыроўкі. Асаблівасці меладычнага развіцця і вертыкальныя адносіны ў народнай музыцы.

Тэмбравае мысленне. Тэсітурныя, тэмбральныя і выразныя магчымасці харавых галасоў.

Аранжыровачная праца з галасамі і тэмбрамі харавой музычнай тканіны пры планаванні пэўнай аранжыроўкі. Галасы і тэмбры як персанажы музычнага апавядання, пасродкам якіх будзеца драматургічная канва і расчыняецца змест музычнага твора. Прынцыпы дасягнення збалансаванага гучання галасоў у харавой вертыкалі;

Тэма 20. Фактура народнай песні і тыпы народна-песеннага шматгалосся

Паняцце фактуры народнай песні як сукупнасці прыёмаў падачы музычнага матэрыялу, пабудовы музычнай тканіны. Драматургія народнай песні і музычная фактура як узаемазвязаныя сродкі музычнай выразнасці.

Тыпы народна-песеннай фактуры: манадыйная і поліфанічная. Кампаненты (элементы) фактуры народнай песні: мелодыя, басуючыя галасы, падгалосак (падводка), гармонія. Унісонна-гетэрафонныя спевы, шматгалосыя спевы з падводкай, гамафонна-гарманічная фактура. Віды народна-песеннай фактуры: палірытмія, паліметрыя. Характарыстыка элементаў фактуры. Мелодыя як галоўны элемент фактуры народнай песні. Прыёмы выкладання мелодыі ў народнай песні: аднагалоссе, дыяфонія, падваенні. Падгалосак імітатыўны і кантрапунктуючы. Рэгіянальныя асаблівасці фактуры народных песень у адпаведнасці з этнакультурнымі зонамі Беларусі (Беларускае Паазер’е, Беларускае Палессе, Беларускае Падняпроў’е, Беларускае Панямонне, Цэнтральны рэгіён).

Творчыя дзеянне ў пераўтварэнні фактуры зыходнага матэрыялу ў новую фактуру. Самастойнае складанне фактуры і формы суцэльнага твора.

Сучасны народны хор або фальклорны ансамбль. Паняцце пра харавую фактуру як сукупнасць спецыфічных выразных сродкаў хору з улікам віду харавой творчасці, харавога жанру, агульнага тыпу фактуры, складу хору,

магчымасцяў харавых партый, сродкаў вакальна-харавой тэхнікі, прыёмаў харавога выкладання, стылю харавога выкладання.

Спецыфіка народна-харавой фактуры. Харавое голасавядзенне. Навыкі рэдукавання шматгалоснай вакальна-харавой фактуры ў адпаведнасці з рэальнымі магчымасцямі выканальніцкага складу, для якога робіцца аранжыроўка.

Асаблівасці арганізацыі харавой фактуры. Функцыянальны падзел галасоў у народным хоры і фальклорным ансамблі. Спецыфічныя прыёмы харавога выкладання (харавога пісьма). Якасць гучання ў залежнасці ад характару размяшчэння галасоў фактуры і асаблівасцяў голасавядзення. Выразнасць, правільнасць, чысціня голасавядзення — умова для дасягнення добрай гучнасці вакальна-харавога твора.

Раздзел IV. Практычная аранжыроўка і апрацоўка

Тэма 21. Планаванне працэсу аранжыроўкі і апрацоўкі народнай песні

Творчы алгарытм працэсу стварэння аранжыроўкі. Цэласная музычная драматургія як увасабленне асноўнай мастацкай канцэпцыі аранжоўшчыка.

Стварэнне плана работы над аранжыроўкай беларускай народнай песні. Планаванне этапаў працы над аранжыроўкай народнай песні (падрыхтоўка да аранжыроўкі, папярэднія накіды (эскізы), выклад вакальна-харавых партый, карэктура аранжыроўкі.

Метадычныя рэкамендацыі для непасрэдных кампазіцыйных і кампазітарскіх дзеянняў аранжыроўшчыка.

Знаходжанне аптымальнага варыянту аранжыроўкі адпаведна мастацка-вобразным задачам.

Задача пошуку і стварэння арыгінальнага ўступу, кульмінацыі і лагічнага фіналу ў кампазіцыі аранжыроўкі.

Цыклічнае мысленне як важны складнік у апрацоўках народных песень. Прыёмы і метады стварэння вакальна-харавога цыклу.

Тэма 22. Спецыфіка працы з рознымі зыходнымі фалькларыстычнымі матэрыяламі

Паняцце інварыянту і варыянту. Інварыянт як нязменная частка фальклорнага твора, якая характэрна для ўсяго тыпу напева песні.

Звядзенне народна-песеннай партытуры ў інварыянт. Рэдагаванне народна-песенных партытур. Праца з аднагалоснай расшыфроўкай народнай песні. Праца з шматгалоснай народнай партытурай. Аранжыроўка песні выкананай сола з акампаніентам. Асаблівасці стварэння харавой фактуры па інструментальнаму акампаніменту.

Тэма 23. Асаблівасці тэхнікі перакладання народна-песенных партытур

Тэхніка і тэхналогіі працы з фальклорнымі ўзорамі. Свабода і несвабода ў выбары музычна-выразных сродкаў апрацоўкі народнай песні. Выкарыстанне сродкаў, якія адпавядаюць жанрава-стылевым і рэгіянальным асаблівасцям арыгіналу — найважная ўмова паспяховай “стылевай” аранжыроўкі.

Тыпы арганізацыі музычнага матэрыялу і прыёмы харавога пісьма. Тыповыя для народнай музыкі і сучасныя сродкі фактурнай арганізацыі музычнай тканіны (мікрапаліфонія, моўная санарыстыка, сонарна трактаваная танальная гармонія, нефіксаваная вышыннасць, *parlando* з прыблізнай тонавай вышынёй і без фіксаванага гукавысотнага ўзроўня, шэпт, крык, глісандзіраванне “зоннае інтанаванне”, сонарны струмень, сонарныя лініі, сонарныя палосы, сонарныя плямы, сонарныя кропкі, сонарны россып, вертыкалізацыя гарызанталі (дыяганальная сонарная гармонія, паліфонія пластоў. Важнасць іх для стварэння сучасна афарбаваных твораў у вобласці харавой аранжыроўкі народнай музыкі. Спецыфічныя прыёмы пераўтварэння фальклорнага жанру (жанравы сінтэз, жанравае супастаўленне, жанравае пераасэнсаванне і дэфармацыя).

Тэма 24. Віды вакальна-харавых перакладанняў

Агульныя прынцыпы, якія ляжаць у аснове харавых перакладанняў. Неабходнасць захавання мелодыі, гармоніі, тэмпу, метра, дынамікі і формы арыгінала.

Захаванне і змена танальнасці і фактуры. Асноўныя правілы выбару танальнасці: (выкарыстанне, па магчымасці, танальнасці арыгінала, змена танальнасці на блізкі інтэрвал. Спецыфіка ужывання бемольных і дыэзных танальнасцяў. Імператыў выбару танальнасці пры выкананні твора салістам.

Складанне дадатковых галасоў да мелодыі з улікам жанру і стылю. Складанне дадатковых меладычных, гарманічных і рытмічных галасоў. Узбуйненне формы за кошт імправізацыі асобных вакальных галасоў.

Перакладанне музыкі для розных складаў хору (аднароднага, змешанага, з салістам, а капэла і з суправаджэннем). Перакладанне для голасу сола. Перакладанне для саліста і акампанемента. Перакладанне для саліста і вакальнага ансамбля. Перакладанне для жаночага хору, ансамбля. Перакладанне для мужчынскага хору, ансамбля. Перакладанне для дзіцячага хору, ансамбля. Перакладанне для змяшанага хору, ансамбля. Афармленне музычнай партытуры.

Тэма 25. Асноватворныя прынцыпы і метады харавой аранжыроўкі і творчае іх ужыванне

Метады выяўлення і афармленні прыёмаў аранжыроўкі беларускіх народных песень.

Прыёмы харавых перакладанняў, іх выкарыстанне ў адпаведнасці з жанрава-стылістычнымі, фактурнымі асаблівасцямі твора, характарам мелодыкі, метрарытмічнымі асаблівасцямі, гарманічнай мовай і прынцыпамі формаўтварэння.

Яснасць музычнай мовы абранага ўзору песеннага фальклору як прынцып навучання аранжыроўцы:

Меладычныя, гарманічныя, рытмічныя спосабы і прыёмы развіцця музычнага матэрыялу. Вар'іраванне як пераасэнсаванне мелодыі. Вар'іраванне як перанос арыгіналу ў сферу іншага стылю ці эпохі. Найпростыя спосабы музычнага вар'іравання (змены фактуры, тэмпу, метрарытму, рэгістра, ладу). Матыўная распрацоўка. Гарманізацыя як перафарбоўванне мелодыі за кошт утварэння разнастайных вертыкальных суадносінаў. Асноўныя прыёмы гарманічнага развіцця (узбагачэнне гармоніі, спрашчэнне гармоніі, перасоўванне акордаў, меладычная фігурацыя, гарманічная фігурацыя, змяшаная фігурацыя). Поліфанічныя сродкі развіцця. Рытмічныя варыянты выкладу гармоніі. Фактурныя стэрэатыпы. Стварэнне фактурных варыяцый. Кампазіцыйныя прыёмы развіцця тэматычнага матэрыялу: рух аккордовым пластом пераважна ў цесным размяшчэнні, выкарыстанне асцінатных мела-гарманічных хадоў, імітацыйны выклад тэматычнага матэрыялу рознымі харавымі групамі; рытмічнае пашырэнне і сціск; вылучэнне, паўтор і г.д.

Праца с паэтычным тэкстам у харавым творы.

Прынцыпы і прыёмы харавога развіцця: сувязь аранжыроўкі з формай арыгінала; кантраснасць (тэмбральная, тэсітурная, дынамічная, штрыхавая); супастаўленне, варыяцыйнасць, туцці вялікае і малое.

Уважлівае вывучэнне пабудовы народна-песеннай партытуры, вызначэнне прыярытэтных галасоў і падгалоскаў, правільнае іх выкарыстанне падчас перакладання на іншы склад з ужываннем транспанавання і стварэння складовых харавых (ансамблевых партый.)

Знаёмства з аранжыроўкамі, выкананымі выбітнымі майстрамі харавога мастацтва. Выпрацоўка ўласнага індывідуальнага стылю ў аранжыроўцы твораў для любога выканальніцкага складу.

Тэма 26. Свабодная апрацоўка беларускіх народных песень

Працэс нараджэння ў свядомасці аранжыроўніка новых музычных ідэй на аснове фалькларыстычнага твора.

Стварэнне свабоднай апрацоўкі з выкарыстаннем усіх сродкаў харавога пісьма і кампазітарскіх тэхнік. Тэхніка аранжыроўкі як сукупнасць метадаў, якія выкарыстоўваюцца падчас стварэння музыкі, што забяспечваюць генерацыю (ўзнікненне ў свядомасці кампазітара новых музычных ідэй), распрацоўку (развіццё канструктыўных музычных элементаў з выкарыстаннем назапашаных музычным мастацтвам прыёмаў), арганізацыю музычнага матэрыялу (аб'яднанне аранжыроўшчыкам кампанентаў музычнага твора ў адзінае цэлае), запіс (фіксацыю твора на паперы пасродкам нотных знакаў), канвертаванне (розныя віды перакладанняў, аранжыровак і аркестровак) і гукавую рэалізацыю.

Апрацоўка беларускіх народных песень як творчая праца па стварэнні вакальна-харавага твораў для розных выканальніцкіх складаў. Выкарыстанне выканальніцкіх прыёмаў рэгіянальных традыцый і разнастайных сродкаў сучаснага харавога нісьма: стварэнне падгалоскаў і “ўтор” падчас стварэння дзвюх — трохгалосных партытур для аднародных і змяшаных складаў; “гарманізацыя” фальклорнай расшыфроўкі шляхам лінейнага злучэння галасоў з выкарыстаннем найбольш характэрных тыпаў народнага шматгалосся; стварэнне шматгалоснай апрацоўкі з аднагалоснай або дзвюхгалоснай расшыфроўкі на аснове наяўных аналогаў вызначанай рэгіянальнай традыцыі (“стылявая апрацоўка”); гарманізаванне фальклорнай расшыфроўкі для выканання вакальна-харавым складам з музычным суправаджэннем.

Тэма 27. Аналіз выніку працэса аранжыроўкі

Параўнальны аналіз арыгінала і перакладання як важны этап працы, неабходны для ўдасканалення эстэтычных і тэхналагічных якасцяў аранжыроўкі.

Страты і набыцці, выкліканыя працай аранжыроўшчыка. Выяўленне найбольш тыповых праблем у практычнай дзейнасці аранжыроўніка з мэтай удасканалення эстэтычнага ўзроўня і мастацкіх якасцяў выкананых перакладанняў.

Асноўныя чыннікі няўдалых узораў аранжыроўкі, якая не прайшла выпрабавання практыкай: памылковы адбор твораў (тэсітурна, тэхнічна); недахоп агульнай тэарэтычнай падрыхтоўкі аранжыроўшчыка, у тым ліку тэарэтычных ведаў па харавым выкладзе і аранжыроўцы; няправільны алгарытм ў працэсе працы над аранжыроўкай, і, як непазбежнае, страта стылю.

Тэма 28. Тэхнічныя сродкі аранжыроўкі і апрацоўкі беларускіх народных песень

Тэхнічныя сродкі аранжыроўкі і апрацоўкі народных песень. Аўдыётэхніка (фанограф, магнітафон, прайгравальнік). Кампютар і сучасныя інфармацыйныя і тэлекамунікацыйныя тэхналогіі, іх роля ў працэсе аналіза, карэкціроўкі, натацыі, алічбоўкі і захавання гуку.

Запіс і рэдагаванне нотнага тэксту з дапамогай кампютарнага праграмнага забеспячэння (computer software). Нотныя рэдактары Sibelius, Finale, Encore. Музыкальныя рэдактары (Cubase, Nuendo, WaveLab, Sound Forge і інш.)

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЯ КАРТА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ
“РАСШЫФРОЎКА, АРАНЖЫРОЎКА І АПРАЦОЎКА
НАРОДНАЙ ПЕСНІ”
(для дзённай формы навучання)

Нумар раздзела, тэмы	Назва раздзела, тэмы	Колькасць гадзін аўдыторных гадзін	Колькасць гадзін КСР	Форма кантролю
		Індывідуальныя заняткі		
РАСШЫФРОЎКА НАРОДНАЙ ПЕСНІ				
1	Раздзел I. Расшыфроўка і транскрыпцыя народных песень			
2	Уводзіны	1		
3	Тэма 1. Расшыфроўка і транскрыпцыя (натацыя) народных песень: гістарычныя этапы, практычныя праблемы, сучасны стан	1		
4	Тэма 2. Агульны характар гучання народнай песні, спецыфіка народна-песенных выканальніцкіх прыёмаў і спосабы іх абазначэння	1	2	Практычнае заданне
5	Тэма 3. Фіксацыя асаблівасцей гукавышыннасці народнай песні. Вызначэнне апорных і неапорных тонаў			
6	Тэма 4. Пазначэнні ладавай арганізацыі народнай песні ў фалькларыстычнай транскрыпцыі	2		
7	Тэма 5. Вызначэнне і фіксацыя тэмпу, рытмічных структур, метра	2	2	Заданні па расшыфроўцы
8	Тэма 6. Суадносіны напеву і паэтычнага тэксту. Падтэкстоўка	2		
9	Тэма 7. Форма і кампазіцыйныя структуры	2	2	Практычнае заданне
10	Тэма 8. Асноўныя прынцыпы графічнага афармлення натацыі	2		
11	Раздзел II. Музычны і літаратурны аналіз народных песень			
12	Тэма 9. Мелантанакійныя асаблівасці беларускай народнай песні	2	2	Заданні па расшыфроўцы
13	Тэма 10. Музычна-рытмічныя асаблівасці беларускай народнай песні	1	2	Практычнае заданне
14	Тэма 11. Лады і ладовая арганізацыя беларускай народнай песні			
15	Тэма 12. Сродкі музычнай выразнасці	2		

16	Тэма 13. Выканальніцкія манеры спеваў	2		
17	Тэма 14. Фактура народнай песні	2		
18	Тэма 15. Жанрава-стылявыя асаблівасці беларускай народнай песні	2	2	Практычнае заданне
19	Тэма 16. Паэтыка беларускага песеннага фальклору	2		
АРАНЖЫРОЎКА І АПРАЦОЎКА НАРОДНАЙ ПЕСНІ				
Раздзел III. Тэарэтычныя аспекты харавой аранжыроўкі				
20				
21	Тэма 17. Харавая аранжыроўка і апрацоўка	2		
22	Тэма 18. Мэтавы аранжыровачна-драматургічны аналіз народных песень і аналіз вакальна-харавога твора	2		
23	Тэма 19. Паняцце “голас” і функцыі галасоў ў народных песнях	2		
24	Тэма 20. Фактура народнай песні і тыпы народна-песеннага шматгалосся	2		
25	Раздзел IV. Практычная аранжыроўка			
26	Тэма 21. Планаванне працэсу аранжыроўкі народнай песні	2		
27	Тэма 22. Спецыфіка працы з рознымі зыходнымі фалькларыстычнымі матэрыяламі	2		
28	Тэма 23. Асаблівасці тэхнікі перакладання народна-песенных партытур	4		
29	Тэма 24. Віды вакальна-харавых перакладанняў	2		
30	Тэма 25. Асноватворныя прынцыпы і метады харавой аранжыроўкі і творчае іх ужыванне	2		
31	Тэма 26. Свабодная апрацоўка беларускіх народных песень	2		
32	Тэма 27. Аналіз выніка працэса аранжыроўкі	2		
33	Тэма 28. Тэхнічныя сродкі аранжыроўкі беларускіх народных песень	2		
Усяго: 64		52	12	

**ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЯ КАРТА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ
“РАСШЫФРОЎКА, АРАНЖЫРОЎКА И АПРАЦОЎКА
НАРОДНАЙ ПЕСНІ”
(для завочнай формы навучання)**

Нумар раздзела, тэмы	Назва раздзела, тэмы	Колькасць гадзін
		Індывідуальныя заняткі
	РАСШЫФРОЎКА НАРОДНАЙ ПЕСНІ	
1	Раздзел I. Расшыфроўка і транскрыпцыя народных песень	
2	Уводзіны	
3	Тэма 1. Расшыфроўка і транскрыпцыя (натацыя) народных песень: гістарычныя этапы, практычныя праблемы, сучасны стан	
4	Тэма 2. Агульны характар гучання народнай песні, спецыфіка народна-песенных выканальніцкіх прыёмаў і спосабы іх абазначэння	
5	Тэма 3. Фіксацыя асаблівасцей гукавышыннасці народнай песні. Вызначэнне апорных і неапорных тонаў	1
6	Тэма 4. Пазначэнні ладавай арганізацыі народнай песні ў фалькларыстычнай транскрыпцыі	1
7	Тэма 5. Вызначэнне і фіксацыя тэмпу, рытмічных структур, метра	1
8	Тэма 6. Суадносіны напеву і паэтычнага тэксту. Падтэкстоўка	1
9	Тэма 7. Форма і кампазіцыйныя структуры	
11	Тэма 8. Асноўныя прынцыпы графічнага афармлення натацыі	1
12	Раздзел II. Музыкальны літаратурны аналіз народных песень	
13	Тэма 9. Мелаінтанацыйныя асаблівасці беларускай народнай песні	
14	Тэма 10. Музыка-рытмічныя асаблівасці беларускай народнай песні	
15	Тэма 11. Лады і ладавая арганізацыя беларускай народнай песні	
16	Тэма 12. Сродкі музыкальнай выразнасці	
17	Тэма 13. Выканальніцкія манеры спеваў	
18	Тэма 14. Фактура народнай песні	
19	Тэма 15. Жанрава-стылявыя асаблівасці беларускай народнай песні	
20	Тэма 16. Паэтыка беларускага песеннага фальклору	
21	АРАНЖЫРОЎКА І АПРАЦОЎКА НАРОДНАЙ ПЕСНІ	
22	Раздзел III. Тэарэтычныя аспекты харавой аранжыроўкі	

23	Тэма 17. Харавая аранжыроўка і апрацоўка	
24	Тэма 18. Мэтавы аранжыровачна-драматургічны аналіз народных песень і аналіз вакальна-харавога твора	
25	Тэма 19. Паняцце “голас” і функцыі галасоў ў народных песнях	
26	Тэма 20. Фактура народнай песні і тыпы народна-песеннага шматгалосся	
27	Раздел IV. Практычная аранжыроўка	
28	Тэма 21. Планаванне працэсу аранжыроўкі народнай песні	
29	Тэма 22. Спецыфіка працы з рознымі зыходнымі фалькларыстычнымі матэрыяламі	
30	Тэма 23. Асаблівасці тэхнікі перакладання народна-песенных партытур	2
31	Тэма 24. Віды вакальна-харавых перакладанняў	
32	Тэма 25. Асноватворныя прынцыпы і метады харавой аранжыроўкі і творчае іх ужыванне	1
33	Тэма 26. Свабодная апрацоўка беларускіх народных песень	2
34	Тэма 27. Аналіз выніка працэса аранжыроўкі	
35	Тэма 28. Тэхнічныя сродкі аранжыроўкі беларускіх народных песень	
Усяго:		10

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

Літаратура

Асноўная

1. Зяневіч У.К. Аранжыроўка беларускіх народных песень : вучэб.-метад. дапам. / У.К. Зяневіч ; Мін-ва культуры Рэспублікі Беларусь, Беларус. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў. – Мінск : БДУКМ, 2014. - 361с.

2. Камаев, А.Ф. Народное музыкальное творчество : учеб. пособие для студентов музыкальных факультетов высших учебных заведений педагогической специализации / А.Ф. Камаев, Т.Ю. Камаева. – Изд. 4-е, стер. – Санкт-Петербург ; Краснодар ; Москва : Лань : Планета музыки, [2020]. – 186, [1] с. : нот.

3. Народное музыкальное творчество / под ред. О.А. Пашина ; Государственный институт искусствознания. – СПб.: Композитор, 2009. – 566с.

Дадатковая

1. Традыцыйная мастацкая культура беларусаў. У 6 т. Т.1. Магілёўскае Падняпроўе / Т. Б. Варфаламеева, В. І. Басько, М. А. Козенка і інш. — Мн.: Бел. Навука, 2001. — 797 с.

2. Традыцыйная мастацкая культура беларусаў. У 6 т. Т.2. Віцебскае Падзвінне / Т. Б. Варфаламеева, А. М. Боганева, М. А. Козенка і інш.; складальнік Т. Б. Варфаламеева. — Мн.: Бел. Навука, 2004. — 910 с.

3. Традыцыйная мастацкая культура беларусаў. У 6 т. Т.3. Гродзенскае Панямонне. У 2-х кн. Кн. 1 / В. І. Басько [і інш.]; аўт. Ідэі Т. Б. Варфаламеева; агул. Рэд. Т. Б. Варфаламеевай. — Мінск: Выш. шк., 2006. — 608 с. Кн. 2 / А. М. Боганева [і інш.]; аўт. ідэі Т.Б. Варфаламеева; агул. Рэд. Т.Б. Варфаламеевай. — Мінск: Выш. шк. 2006 г. — 736 с.

4. Традыцыйная мастацкая культура беларусаў. У 6 т. Т. 4. Брэсцкае Палессе. У 2 кн. Кн. 1 / В. І. Басько [і інш.]; ідэя і агульнае рэдагаванне Т.Б. Варфаламеевай. — Мінск: Выш. шк., 2008. — 559 с. Кн. 2 / А. М. Боганева [і інш.]; ідэя і агульнае рэдагаванне Т.Б. Варфаламеевай. — Мінск: Выш. шк., 2009 г. — 863 с.

5. Традыцыйная мастацкая культура беларусаў. У 6 т. Т. 5. Цэнтральная Беларусь. У 2 кн. Кн. 1 / В. І. Басько [і інш.]; ідэя і агульнае рэдагаванне Т.Б. Варфаламеевай. — Мінск: Выш. шк., 2010. — 847 с. Кн. 2 / А. М. Боганева [і інш.]; ідэя і агульнае рэдагаванне Т.Б. Варфаламеевай. — Мінск: Выш. шк., 2009 г. — 911 с.

6. Традыцыйная мастацкая культура беларусаў. У 6 т. Т.6. Гомельскае Палессе і Падняпроўе. У 2 кн. Кн. 1 / Т. В. Валодзіна [і інш.]; ідэя і агульнае

рэдагаванне Т.Б. Варфаламеевай. — Мінск: Выш.шк., 2012 — 910 с. Кн. 2 / А. М. Боганева [і інш.]; ідэя і агульнае рэдагаванне Т.Б. Варфаламеевай. — Мінск: Выш.шк., 2013 — 1231 с.

7. Эвальд, З.В. Песни Белорусского Полесья / З.В.Эвальд. — М.: Сов. композитор, 1979. — С. 6–43.

Дыскаграфія

1. Этнаграфічны ансамбль вёскі Ананчыцы Салігорскага раёна Мінскай вобласці. Беларускія народныя песні. — Л.: Мелодія, 1982.

2. Календарныя песні Белорусского Полесья. — Л.: Мелодія, 1983.

3. Беларускія песенны фальклор. Паўночна-Усходняя зона. — Л.: Мелодія, 1986.

4. Традиционные песни Полесья. — Л.: Мелодія, 1989.

5. Традиционное искусство Поозерья. Обрядовая музыка. — Л.: Мелодія, 1989.

6. Беларускі музычны фальклор. — Л.: Мелодія, 1990.

7. Традиционное искусство Поозерья. Вечериночная музыка. — Л.: Мелодія, 1989.

8. Musics and musician of the world. Byelorussia. Musical folklore of the Byelorussian Polessye. — AUVIDIS/ —HSMMSD/UNESCO, 1988.

9. Вясковая лірыка. — Мінск: Новая музыкальная кампанія, 2008.

10. Каляды. Рожство. Шчодрэц. — Christmas Songs. Authentic Musik from Belarus. — Мінск: ПанРекордз, 1999.

Рэкамендаваныя сродкі дыягностыкі

Для кантролю якасці засваення вучэбнага матэрыялу, набывшых неабходных навыкаў па дысцыпліне “Расшыфроўка, аранжыроўка і апрацоўка народных песень” выкарыстоўваюцца наступныя сродкі дыягностыкі:

- заданні па расшыфроўцы, аранжыроўцы і апрацоўцы беларускіх народных песень;
- пісьмовыя кантрольныя працы;
- пісьмовы іспыт;
- пісьмовы комплексны музычны і літаратурны аналіз тэксту аднаго з узораў беларускай народнапесеннай творчасці ранняга гісторыка-стылявога пласта (каляндарна-абрадавая песня, сямейна-абрадавая песня);
- пісьмовы комплексны музычны і літаратурны аналіз тэксту аднаго з узораў беларускай народнапесеннай творчасці позняга гісторыка-стылявога пласта (пазаабрадавая лірычная песня).

Метадычныя указанні па арганізацыі самастойнай работы студэнтаў

Віды самастойнай працы студэнтаў

1. Вывучэнне матэрыялу па паказаных крыніцах.
2. Падрыхтоўка вуснага паведамлення па прапанаванай тэме.
3. Выкананне пісьмовай працы (расшыфроўкі/аранжыроўкі) па абранай тэме.
4. Праслухоўванне музычнага матэрыялу па тэме занятку.
5. Практычны аналіз выразных сродкаў пароднай песні.

1. Аналіз па натацыі гукавысотнага будынку напеву.

Асноўныя этапы меладычнага аналізу: дзяленне песеннай формы на меладычныя адзінкі; аналіз гукарадаў і сістэмы апорных тонаў у кожнай меладычнай адзінцы; суаднясенне пабочных апор меладычнай адзінкі з галоўнай апорай (фінальным тонам кампазіцыйнай адзінкі формы) і выяўленне ладавага каркасу напеву.

Канчатковая мэта аналізу — вызначэнне тыпу меладычнай кампазіцыі, якая выяўляецца літарнай формулай, якая адлюстроўвае колькасныя і структурныя суадносіны меладычных перыядаў у напеве.

2. Аналіз рытмічнай формы напеву.

Асноўныя этапы аналізу рытмічнай формы па натацыі: вызначаецца кампазіцыйная адзінка песеннай формы (фраза, верш, страфа); аналізуецца тып вершаскладання і форма верша; мадэлюецца складовая музычна-рытмічная форма напеву. Вынікам аналізу павінна з’явіцца вызначэнне і запіс у аналітычнай графіцы складовай музычна-рытмічнай формы прапанаванай песні.

3. Аналіз тыпаў шматгалосся.

Пры аналізе натацый шматгалоснай песні вызначаецца колькасць галасавых партый і іх суадносіны ў шматгалоссі. Пры разглядзе кожнай партыі важна звярнуць увагу на дыяпазон і ступень развітасці кожнай меладычнай лініі.

4. Падрабязны разбор узораў апрацоўкі народнай песні (з практыкі вядомых айчынных і замежных аўтараў).

5. Аналіз афармлення харавых партытур для розных тыпаў і відаў народнага хору.

У працэсе вывучэння дысцыпліны выкарыстоўваюцца сучасныя метады і інавацыйныя тэхналогіі навучання, такія як дыяхранічны і сінхранічны метады, метады структурнага мадэлявання, слыхавога і параўнальнага аналізу, структурна-тыпалагічны метады, этналінгвістычныя метады. Выкарыстоўваюцца лічбавыя тэхналогіі і найноўшыя тэхнічныя сродкі распазнавання гуку, разнастайнае сучаснае праграмае забеспячэнне музычнай апрацоўкі і арганізацыі нотнага тэксту (камп'ютар і іншыя высокатэхналагічныя сродкі канвертацыі інфармацыі), якія дазваляюць аптымізаваць працэсы алічбоўкі аналагавых узораў, рэпрадуцыравання і шматразовага прайгравання, стварэння гукавых прэзентацый, адфільтраваць зафіксаваны матэрыял ад дэфектаў запісу, рэстаўрыраваць пашкоджаныя фрагменты запісу, забяспечваюць прынцыпова новы ўзровень пагляднасці ў выкладанні і камунікацыі ў навучанні.

Гласарый

Басуючы, тоўсты голас – ансамблевая партыя, якая з’яўляецца асноўнай выканальніцкай партыяй.

Голас – 1) гукавышыннае – сукупнасць усіх версій аднаго напеву (песні “ўсе на адзін голас спяваюцца”); 2) фактурнае – усвядомленая выканаўцам асобная ансамблевая партыя (“басуючы голас”, “тонкі голас”).

Політэкставаець напеву – магчымасць выконваць адзін напеў з некалькімі паэтычнымі тэкстамі.

Амбітус – агульны гукавы аб’ём напеву, яго дыяпазон.

Амфібрахій – трохскладовая стапа з метрычнай формулай - / - .

Анапест – трохскладовая стапа з метрычнай формулай - - / .

Ангемітоніка – гукарад, які не ўтрымоўвае паўтонаў. Разнавіднасці ангемітонікі: трыхорд у кварце (3 ступені), тэтрахорд у квінце (4 ступені) і пентатоніка (5 ступеней); целатоніка – гукарад, гукі якога размешчаны па тонах.

Антыфонны спеў (грэч. antiphonos – які гучыць у адказ, што паўтарае) – у музычным фальклоры спосаб спеву, калі дзве групы выканаўцаў уступаюць па чарзе, змяняючы адзін аднаго.

Апорная ступень – гл. Ладавая апора.

Архетып (ад грэч. archetypos – правобраз) – у фалькларыстыцы – уяўленне аб праформе, прататыпе, першасным матыве, сюжэце; тэарэтычна верагодная форма.

Арэал (лац. area – пляц, прастора) – вобласць распаўсюджання, геаграфія якой-небудзь з’явы. Арэальны падыход – адзін з асноўных метадаў у фалькларыстыцы, уключае картаграфаванне меж арэалаў з мэтай іх наступнага параўнання.

Аўтэнтычны (грэч. authentikas – сапраўдны) – які цалкам адпавядае арыгіналу, сапраўдны (напрыклад, аўтэнтычны фальклор).

Бурдон (фр. bourdon – густы бас) – вытрыманы на адной вышынні элемент музычнай фактуры (вакальнай і інструментальнай).

Варыятыўнасць (лац. variantis – зменлівы) – розныя формы аднаго і таго ж зместу.

Верш (лац. versus – тое, што ўвесь час паўтараецца) – у музычным фальклоры адзінка вымярэння песеннага паэтычнага тэксту, якая складаецца са складовых груп (гл. Сілабічны верш), сегментаў (гл. Танічны верш), стоп (гл. Сілаба-танічны верш); радок песеннага тэксту.

Гетэрафонія (грэч. heteros – іншы і phone – гук) – асноўны від аднагалосся ў традыцыйных напевах усходніх славян – спеў ва ўнісон з кароткачасовым расслаеннем меладычнай лініі (звычайна на пазіцыйна

слабым часе). Гэтэрафонія манадыйнага тыпу – тып фактуры, уласцівы беларускай песеннай традыцыі.

Дактыль – трохскладовая стапа з метрычнай формулай / - - .

Дыяпазон – гукавы аб’ём голасу ці музычнага інструмента (гл. Амбітус).

Дыятоніка (грэч. dia – праз, уздоўж і tonos – тон, г.зн. ідучая па тонах) – сямігукавая сістэма, усе гукі якой могуць быць размешчаны па квінтах раўнамерна-тэмпераванага ладу (з-g-d-a-e-b4).

Жанр (фр. genre – род, выгляд) – узаемасувязь твора з жыццёвым прызначэннем – функцыяй (прыкладной, эстэтычнай і інш.), спосабам і ўмовамі выканання, а таксама асаблівасцямі ўтрымання і формы, якая склалася гістарычна.

Ікт – націск; моцны, націскны склад паэтычнага тэксту.

Інварыянт – глыбінная структура, базавая мадэль, г.зн. тое, што з’яўляецца агульным, нязменным для ўсіх варыянтаў чаго-небудзь.

Кампазіцыйныя адзінкі – элементы паэтычнага тэксту, якія ўтвараюць адну песенную страфу. Гэты параметр адлюстроўвае кампазіцыю (форму) страфы і пазначаецца абрэвіятурай КА.

Кампазіцыя – 1) К. ладавая (гл. Ладавая кампазіцыя); 2) К. страфы – арганізацыя наэтычнага тэксту страфы, тое ж, што і форма страфы; 3) К. сюжэтная – дзяленне ўсяго твора на буйныя часткі (напрыклад, запеў, зачын, кульмінацыя, “тыповыя месцы” і т.п.).

Лад – 1) акад. музыказн. – сістэма функцыянальна злучаных паміж сабой гукаў; 2) этнамуз. – у традыцыйнай музычнай культуры – адна з глыбінных структур музычна-паэтычнага тэксту, катэгорыя музычнага мыслення. Л. у народнай песні выяўляецца як сума заканамернасцей усіх кампанентаў песні: гукавышыннасці, музычнай рытмікі і рытмікі паэтычнай і ўяўляе сабою сістэму рэгулярна расстаўленых кропак апоры, свайго роду, рытмамеладычны “каркас” песні (гл. Ладавая кампазіцыя, Ладавая апора).

Ладавая кампазіцыя – размяшчэнне ладавых апор па вышыні ў межах адной песеннай страфы.

Ладавая апора – кропка скрыжавання ўсіх трох асноўных кампанентаў песні: паэтычнага тэксту, музычнай рытмікі і гукавышыннай арганізацыі. Сістэма ЛА песеннай страфы ўтвораць ладавую кампазіцыю.

Мадэляванне – асноўны даследчы метада структурнай тыпалогіі, які складаецца ў параўнальным вывучэнні версій якога-небудзь аб’екта (абрад, рытміка, паэтычны тэкст, гукавышыннасць, харэаграфія і да т.п.) і выяўленні ў ім інварыянта – устойлівай, нязменнай мадэлі.

Мелізматыка (грэч. *melisma* – песня, мелодыя) – меладычныя ўпрыгожванні ў вакальнай і інструментальнай музыцы (фаршлаг, пошчак, мардэнт і інш.).

Модус (лац. *modus* – мера, спосаб) – 1) у шырокім сэнсе М. – устойлівы спосаб арганізацыі чаго-небудзь – прасторы, мыслення; 2) модусная рытміка – рытміка стопная, заснаваная на паўторы вызначанага рытмічнага малюнка.

Манадыйнасць гетэрафонная, ці гетэрафонія манадыйнага тыпу – аднагалосая фактура, якая дапускае эпізадычныя “расслаенні” асноўнай меладычнай лініі.

Музычная дыялекталогія – аддзел этнамузыкалогіі, які вывучае лакальныя разнавіднасці традыцыйнай музычнай мовы.

Падводка – голас, вынесены ў верхні рэгістр і арыентаваны на асноўную выканальніцкую партыю. Асноўнымі інтэрваламі паміж партыямі выступаюць тэрцы і сексты (радзей квінты). Грані формы заўсёды аформлены разыходжаннем галасоў у актаву. Дадзены стыль спеву ўласцівы галоўным чынам лірычным песням усходніх славян.

Партыя галасавая – гл. Голас.

Пеон – чатырохскладовая стапа, у залежнасці ад націскага склада ў ёй адрозніваюць 1-ы пеон (/ - - -), 2-і пеон (- / - -), 3-і пеон (- - / -) і 4-ы пеон (- - - /).

У народнай песеннасці найчасцей ужываецца 3-і пеон.

Раўнамерна-тэмпераваны лад (лац. *temperatio* – правільныя суадносіны, суразмернасць) – лад з роўнымі інтэрвальнымі суадносінамі паміж гукамі.

Рытм верша – сістэма рэгулярных паўтораў элементаў славесна-гукавога матэрыялу (гукаў, складоў, стоп, слоў, фраз, строф), якія ў будове паэтычнага тэксту маюць арганізуючую ролю.

Рэфрэн – лексічная канструкцыя, якая нязменна паўтараецца са страфы ў страфу. Рэфрэн можа быць выяўлены славесным радам (семантычны), а можа спявацца на нейтральныя склады (“люлі”, ці “ой, лёлі”, “лалым”, г.зн. асемантычным).

Сегмент (лац. *segmentum* – адрэзак) – асноўная будаўнічая адзінка танічнага верша, межамі якой выступаюць націскі.

Сілаба-танічны тып вершаскладання, сілаба-танічны верш – спосаб арганізацыі паэтычнага тэксту, які сумяшчае рысы сілабічнага верша (наяўнасць цэзуры) і літаратурнага верша (стопная арганізацыя, рыфма).

Сілабічны тып вершаскладання, сілабічны верш (грэч. *syllabe* – склад) – у народнай песеннай паэзіі спосаб арганізацыі тэксту, заснаваны на прынцыпе складання, падсумаванні складовых груп, падзеленых цэзурай; тое ж, што і цэзурны верш.

Сінкрэтызм (грэч. *sinkrētismos* – злучэнне) – першапачатковая злучнасць, якая характарызуе архаічны стан чаго-небудзь; найважная рыса фальклору.

Сістэмы злічэння: двайковая – з суадносінамі даўжыні/сцісласці ў прапорцыі 2:1 (доўгі – J: кароткі – j) і трайковая – з суадносінамі даўжыні/сцісласці ў прапорцыі 3:1 (доўгі – J: кароткі – p і j).

Складовая група – слова ці група граматычна злучаных паміж сабой слоў – асноўная будаўнічая адзінка сілабічнага верша; валодае сэнсавай і сінтаксічнай самастойнасцю.

Стапа – рэгулярна паўтаральная група складоў, падпарадкаваная аднаму націску. С. – элементарная адзінка літаратурнага і народнага сілабанічнага верша.

Структурная тыпалогія – кірунак у навуцы (лінгвістыцы, этналінгвістыцы, этнамузыкалогіі і інш.), для якога характэрны сістэмны падыход да аб'екта, які вывучаецца, выяўленне ў ім утвораў глыбінных мадэляў і іх наступная класіфікацыя.

Танічны тып вершаскладання, танічны верш – у народнай песеннай паэзіі спосаб арганізацыі паэтычнага тэксту пры дапамозе націскаў – акцэнтаў (інакш – акцэнтны верш).

Умоўныя абазначэнні – графічныя знакі для абазначэння тэсітурных, гукавышынных, рытмічных і тэмпавых асаблівасцей фалькларыстычнай натацыі.

Флуктуацыя строю (англ. *fluctuation* – ваганне, няўстойлівасць) – спецыфічная рыса вакальнага ладу традыцыйных песень, якая складаецца ў яго патэнцыяльнай здольнасці да паступовай змены вышыні (як правіла, у бок падвышэння).

Харэй – двухскладовая стапа з метрычнай формулай / – .

Цэзурны верш – гл. Сілабічны верш.

Цэзура – мяжа паміж складовымі групамі сілабічнага верша; у запісах тэкстаў яна фігуруе ў выглядзе падзяляльнай рысы /, у запісах формулы верша яна фіксуецца знакам +.

Часавік – верш са зменлівай з радка ў радок колькасцю складоў, рытміка якога падпарадкавана музычна-часовай арганізацыі напеву.

Шматгалоссе – складовы тып фактуры, кожная выканальніцкая партыя якога (“голас”) валодае ў напевае структурнай самастойнасцю.

Ямб – двухскладовая стапа з метрычнай формулай - / .